

Mgr. Jozef Rigo

Ako sa žije s n/Nepočujúcim

Čajka vyrástla a lieta na vlastných krídlach.

Píšem a ovládam posunky.

Moje ruky vedia dve reči.

Oči mi slúžia namiesto uší.

Nepočujem, ale moje srdce nie je hluché k ničomu na tomto dvojacom svete.

Ponúkam vám svoju odlišnosť.

Napísala francúzska nepočujúca herečka Emmanuelle Laboritová vo svojej autobiografickej knihe „**Tichý výkrik**“ /jar 1994/.

Čo je to kultúra ?

Je to komplex zahrňujúce vedenie, vieru, umenie, morálku, zákony, obyčaje a ďalšie možnosti a zvyky, ktoré získa človek ako člen spoločnosti. Kultúra nám umožňuje pochopiť zmysel konania ostatných ľudí.

Kultúru považujeme za samozrejmú a väčšinou si ju neuvedomujeme – ich časti vnímame iba s veľkými ťažkosťami.

Nepočujúci ľudia majú svoju vlastnú kultúru, ktorá bola zle chápaná a bola prenasledovaná takmer sto rokov.

Sluchovo postihnutí užívatelia posunkového jazyka chcú byť označovaní za **Nepočujúcich** /s veľkým písmenom **N**/, pretože sa považujú za **jazykovú a kultúrnu menšinu**.

Jazykovú a kultúrnu menšinu z nich robí existencia **posunkového jazyka a špecifickej kultúry !**

- **nepočujúci** s malým "n" – týmto termínom sú obecné označovaní ľudia, ktorí nepočujú. Nerozlišuje sa, aký spôsob komunikácie preferujú. Stretávame sa aj s označením sluchovo postihnutí. Tento termín je obecnější, sú tak označení všetci s nejakou sluchovou chybou.
- **Nepočujúci** s veľkým "N" – tento termín je užívaný v súvislosti s nepočujúcimi ľuďmi, ktorí ako svoj primárny komunikačný prostriedok

používajú posunkový jazyk a sú členmi kultúrnej a jazykovej menšiny Nepočujúcich. Sami nepočujúci sa za akokoľvek postihnutých vôbec nepovažujú. Takto sú chápaní aj z hľadiska lingvistického. Stále sú však, podobne jako v Čechách a na Slovensku, registrovaní ako ťažko zdravotne postihnutí a nie ako menšina.

Definícia o n/N z pohľadu odborníkov:

"Veľké písmeno symbolizuje, že hluchý človek nie je posudzovaný podľa stavu sluchu, ale ako príslušník menšinovej spoločnosti. Nejde o etnickú, ale o jazykovú a kultúrnu menšinu." **V. Strnadová (1998, s. 53)**

Spoločné rysy menšiny Nepočujúcich s ďalšími jazykovými a kultúrnymi menšinami žijúcimi napr. v USA priblížil F. Grosjean (1982, s. 84-88) týmito rysmi:

- **spoločný jazykový kód** (daný národný posunkový jazyk)
- **neuznávanie jazykovej prirodzenosti** (teda diskriminácia určitého národného posunkového jazyka)
- **jednojazyčné vzdelávanie** (deti sú vyučované iba väčšinovému národnému jazyku, hrozba bezjazyčnosti)
- **uzavieranie sobášov medzi členmi menšiny**
- **nahliadnutie seba samu ako člena jazykovej a kultúrnej menšiny**

U nás označenie veľkým písmenom sa plne nevžilo. V našej krajine dosiaľ pretrváva medicínsky postoj k nepočujúcemu jedincovi, pri ktorom hluchota je chápaná ako stav, ktorý je treba nejakým spôsobom odstrániť, liečiť, dokonca všemožne usilovali, aby z nepočujúceho dieťaťa vyrástol jedinec, ktorý sa *"plne zapojí do normálnej spoločnosti"*.

Ani spoločenstvo Nepočujúcich **nie sú homogénni**. Sú tam aj počujúce deti nepočujúcich rodičov; ľudia, ktorí zamieravali na pomoc nepočujúcim, dokonca nájdeme aj veľa nedoslýchavých ľudí. Niektorí nedoslýchaví ľudia sa dobrovoľne rozhodnú zaradiť do skupiny nepočujúcich.

V tom prípade sa vždy snažia osvojiť **posunkový jazyk**, inak skupina nepočujúcich ich medzi seba obvykle neprijmú. Ide len o združovanie **nie na základe stavu sluchu, ale na základe dorozumievacích potrieb**.

Ako nepočujúci, tak aj nedoslýchaví ľudia si dobre uvedomujú, že sa od seba líšia nielen stupňom straty sluchu, ale aj **rozdielnymi problémami, potrebami, jazykom, kultúrou, životnou filozofiou a štýlom života**. Naopak to znamená, že nie zďaleka všetci nepočujúci sú Nepočujúci. /V.Strnadová: Hluchota a jazyková komunikace, 1998/.

Nepočujúci sú na druhej strane jednou z **najsúdržnejších menšín** vôbec, pretože ich teší veľmi ľahká vzájomná komunikácia a rovnocenné partnerstvo. Napr. pri obhajobe svojho jazyka skúsenosti od učiteľov, z verejnosti:

V USA je **americký posunkový jazyk (ASL) štvrtým** (podľa iných zdrojov vraj už tretím) najrozšírenejším jazykom

Dokonca Nepočujúci kategoricky **odmietajú kochleárne implantácie**.

Implantáciu pre malé deti dokonca považujú za zločin – vivisekciu (pokusy na zvieratách), ktorá dieťaťu berie jeho **identitu nepočujúcej bytosti**.

KULTÚRNE HODNOTY:

- **posunkový jazyk** – najdôležitejšia hodnota kultúry
- **sociálne vzťahy** – Nepočujúci považujú spoločenské aktivity (kultúrna akcia, party, zábava, plesy, výlety, športové súťaže,..) za dôležitý spôsob udržiavania kontaktu s ostatnými nepočujúcimi. U nás existuje mnoho klubov a organizácií nepočujúcich.
- **literatúra a umenie** – Nepočujúci majú svoje umenie (divadelné hry, pantomíma, spev v PJ, maliarstvo, sochárstvo), poéziu a históriu, vlastné anekdoty v posunkovom jazyku.
- **história** – dejiny starostlivosti o sluchovo postihnutých siahajú až do staroveku, počiatky skutočného vzdelávania nepočujúcich v 16.st., 17.st., 18.st. a 19.st., prvé školy pre nepočujúcich /Abbé de l'Épée, Samuel Heincke/, založenie jedinej vysokej školy pre nepočujúcich na svete

Gallaudetovej univerzity. Tomu sa považuje kultúrne **dedičstvo Nepočujúcich**.

U nás existuje mnoho klubov a organizácií nepočujúcich.

Väčšina z nich bola založená nepočujúcimi a nedoslýchavými.

Nepočujúci organizujú rôzne akcie (zábavy, plesy, športové súťaže), starostlivosť o deti a seniorov, usporadúvajú výlety a stretnutia s inými klubmi.

Je to priestor pre interakciu, miesto, kde sa jazyk uplatňuje najviac.

Vzniká **kultúra Nepočujúcich**.

Nepočujúci autor z Veľkej Británie Jime Kyle označuje životný postoj minority Nepočujúcich, vyznávajú a žijú **odlišnou** kultúrou od majoritnej (počujúcej) spoločnosti.

Patrí sem :

Pravidlá správania pri komunikácii:

Pravidlá správania pri komunikácii sú zatiaľ najlepšie preskúmané, pretože úzko súvisia s **posunkovým jazykom**, ktorým je vo výskumoch venovaná najväčšia pozornosť.

(Lit. D.Tarcsiová: Komunikačný systém SP a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry, 2005; B.Krahulcová: Komunikace sluchově postižených, 2002).

a. Upútanie pozornosti dotykom alebo mávaním

Pre posunkový jazyk je **typické kontaktovanie partnera dotykom**.

Samozrejme sú oficiálne dotyky povolené iba na určitých miestach – hlavne **na rukách** – buď v hornej časti alebo predlaktí, občas aj na ramenách, dokonca aj na hrudi.

Pre nepočujúceho je veľmi nepríjemný:

- **dotyk v oblasti chrbta,**
- **dotyk na hlavu**

Mávanie sa používa vtedy, keď chceme kontaktovať osobu na väčšiu vzdialenosť. Podmienkou je samozrejme, aby sme stáli v **zornom poli** nášho partnera.

b. Upútanie pozornosti vibráciami a blikaním

Na upútanie pozornosti jedinca je trochu iné než na skupinu.

Na skupinu sú často **využívané vibrácie úderom na podlahu** (dupanie) alebo **po stole** (klopať). Mal by to byť mierny úder, rytmicky opakovaný, nie až tak silný, len aby vyvolal hmatateľné vibrácie.

Upútanie pozornosti **blikaním** (krátkym prerušením svetla) sa používa najčastejšie k upútaniu pozornosti viac osôb tam, kde by bolo zdĺhavé skontaktovať sa, čiže vysvetľovať každému zvlášť.

c. Pozdrav a lúčenie

U Nepočujúcich sú pozdravy a lúčenia veľmi **obradné**.

Pozdravovanie prebieha pred ostatnými prítomnými **očným kontaktom a gestom**.

Veľmi časté až typické je podanie ruky so symbolickým bozkávaním na obidvoch lícach.

Lúčenie, opäť s každým zvlášť, je ešte obradnejšie.

K rozlúčeniu totiž patrí aj **krátky rozhovor, ktorý sa častokrát pretiahne**.

d. Vyhľadávanie vhodného miesta pre komunikáciu

Platí predovšetkým zásada správneho dopadu svetla na hovoriaceho a nesadať si chrbtom k dverám. Nemali by pritom samozrejme sedieť proti oknu, pretože v proti svetle sa nedá odzerať (vznikne len silueta hovoriaceho) Nepočujúci dodržia tieto pravidlá celkom **inštinktívne**, všetko je ovplyvnené mnohými skúsenosťami nepočujúceho jedinca.

e. Nepočujúci majú vlastnú obdobu irónie a vlastný druh humoru.

Väčšina nepočujúcich nerozumie humoru počujúcich – majú úplne iný zmysel, je založený na abstrakcii, opak, väčšina počujúcich nerozumie humoru nepočujúcich.

f. Chytenie posunkujúcej osoby za ruku a odvrátenie pohľadu od posunkujúcej osoby

"Vziať niekoho za ruku, keď práve komunikuje posunkovým jazykom je veľmi agresívny akt, asi ako keby počujúcemu zakryli rukou ústa".

(J.Kyle: Komunikácia nepočujúcich,1998)

STRUČNE O ZVYKCH V KOMUNITE NEPOČUJÚCICH:

- **Príchod a odchod** – každý prichádzajúci a odchádzajúci musí podať ruku všetkým prítomným alebo sa so všetkými bozkávať na obe líca.
- **Lúčenie** – lúčenie je u nepočujúcich zdĺhavý proces. Nepočujúci obvykle všetky verejné stretnutia opúšťajú ako poslední.
- **Čas a dochvilnosť** – Počujúci, ktorí s nepočujúcimi pracujú, niekedy tvrdia, že Nepočujúci vnímajú čas inak a že nie sú príliš dochvilní.
- **Okrúhly stôl** – Nepočujúci na schôdzi väčšinou sedia u okrúhleho stola.
- **Spoločenské hry** – večierky nepočujúcich sa nevyznačujú hlasitou hudbou ako večierky počujúcich. Nepočujúci majú radi spoločenské hry ako sú šachy, kvízy, karty, šípy, športové aktivity – futbal, volejbal – vždy potom nasleduje beseda.
- **Potlesk** – Nepočujúci pri potlesku zdvihnú paže a kmitajú rukami, aby bolo dobre vidieť, že dávajú najavo svoju spokojnosť.
- **Hudba a vibrácie** - Nepočujúci sa bavia rovnako ako počujúci a tiež radi tancujú. Vnímajú totiž rôzne vibrácie a záchvevy lepšie než počujúci, ktorí doprovodným efektom nevenujú veľkú pozornosť. Nevnímajú pritom hudbu, ale práve nárazy rytmu, preto musí byť zvuk o niečo výraznejší.

DOPORUČENIE PRE ZAPOJENIE SA DO KULTÚRY NEPOČUJÚCICH:

1. **Poučte sa o nepočujúcich ľuďoch a ich úspechoch.** Využite predplatné časopisy: Slovenský gong, Infonep /www.aneps.sk/, Nepko /[redakcia.nepko@gmail.com/](mailto:redakcia.nepko@gmail.com), Gaudium /www.kcns.sk/, školské časopisy – Amplión /SOU pre SPM, Kocel'ova 26, BA/, Drotárik /ZŠI pre SP, Drotárska cesta, BA/, Tichý úsmev /SOU a ZŠI pre SP, Duklianska 2, Prešov,.../. Rozprávajte vášmu dieťaťu o tom, čoho dosiahli.

2. **Umožnite vášmu nepočujúcemu dieťaťu kontakt s dospelými nepočujúcimi** /ako hostia, opatrovatelia vášho dieťaťa, vaši priatelia,../. Pozvete iné nepočujúce deti na návštevu ako spoločnosť pre vaše dieťa /na začiatku treba pomôcť dieťaťu ako je objednávanie v reštaurácii, ignorovanie uštipačných

poznámok cudzích ľudí a ukazovanie na verejnosti/.

3. Keď sa zoznámite s niektorými nepočujúcimi ľuďmi, **navštívte kluby nepočujúcich, ich zhromaždenia, športové turnaje, akcie sviatku Medzinárodného dňa Nepočujúcich** /na konci druhého septembrového týždňa/, **kurzy posunkového jazyka** a pod. Nájdite spôsob, ako informovať svoje dieťa o týchto udalostiach ako nepočujúceho človeka. /Doporučujem vám, aby ste nevtrhli medzi nepočujúcich bez znalosti posunkového jazyka, choďte so sprievodcom, ktorý môže byť skúsenejší rodič alebo nepočujúca osoba, s ktorou sa dohodnete/.

4. **Trvajte na tom, aby vaša škola alebo predškolské zariadenia zamestnávali kvalifikovaných nepočujúcich učiteľov a vychovávateľov**, aby usporiadali kultúrne akcie /napr.nepočujúci rečník či moderátor na absolventskom večierku, atď/ a aby vyvíjali úsilie zapojiť nepočujúce osoby do rozličných aktivít.

5. **Vstúpte do organizácie rodičov** /www.myslim.sk, www.infosluch.sk, www.affeta.sk, www.radost.sk, www.snepeda.sk, www.aneps.sk/ Pozývajte na svoje schôdzky nepočujúcich a organizujte panelové diskusie s dospelými a dospievajúcimi nepočujúcimi.

6. **Nech vám nepočujúci rozprávajú o svojej príprave na povolanie.**
Navštívte s vaším dieťaťom nepočujúcich na pracovisku.

7. **Zdokonaľujte sa v posunkovom jazyku.** Stretávajte sa častejšie /ak sa to dá/ s rôznymi nepočujúcimi /deti, dospievajúci, dospelí../

8. **Nainštalujte svetelný dverný zvonček a mobilný telefón na komunikáciu formou SMS správ alebo emailom cez PC.** Tým umožníte vášmu dieťaťu nadviazať bezproblémový kontakt s jeho nepočujúcimi i počujúcimi kamarátmi.

Prijatie a jazyk nepočujúcich za rovnocenné ostatným má priaznivé dôsledky:

uznávanie od počujúcich osôb, väčší pocit sebavedomia a sebaúcty u nepočujúcich detí.

Deti budú tiež lepšie prijímať jazyk a kultúru väčšiny (počujúcich) a tvorivo využívať kultúru v prospech celého ľudstva.

Literatúra:

- Tvé dítě neslyší?, Roger D.Freeman, Clifton F.Carbin, Robert J.Boese, 1981.
- Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudů, J.Hrubý, 1999.
- Tichý výkrik, E.Laboritová, 1994.
- Současné problémy české komunity neslyšících I. – Hluchota a jazyková komunikace, V.Strnadová, 1998.
- Internet – www.aneps.sk, www.snepeda.sk, www.ruce.cz, www.ticho.cz, www.neslysici.cz, www.nepocujuci.sk